

Huwelijk en samenwonen

Eerste versie
Oktober 2008

Herzien mei 2013

VOORWOORD

De kerkenraad van de Hervormde Pauluskerkgemeente te Gouda heeft in 2007 besloten beleid te ontwikkelen aangaande ongehuwd samenwonende gemeenteleden. Tot dit doel heeft hij een commissie samengesteld bestaande uit enkele ambtsdragers en niet-ambtsdragers en haar gevraagd zich over dit onderwerp te bezinnen en hem een voorstel tot beleid aan te bieden.

De commissie werd samengesteld uit de volgende leden, allen betrokken bij en meelevend met de wijkgemeente Pauluskerk:

Mevr. C. Bezemer – Wagemakers (gemeentelid)
Dhr. G.H. van den Brink (ouderling-kerkrentmeester)
Dhr. H.E.J. van der Laan (predikant)
Mevr. A.A.G. Niks – Schouten (gemeentelid)
Dhr. H.B. Vlot (ouderling)

In het voorbereidingstraject hebben de commissieleden zich in deze materie verdiept aan de hand van publicaties en boeken. Een lijst van geraadpleegde literatuur is als bijlage toegevoegd.

De commissie heeft zich hoofdzakelijk bezig gehouden met de Bijbelse grondlijnen van het huwelijk en de plaats van het huwelijk in verhouding tot andere maatschappelijk aanvaarde vormen van samenleven. In haar bezinning heeft de commissie zich gericht op het samenleven van man en vrouw; homoseksuele en lesbische samenleving vormden geen onderdeel hiervan. Evenmin heeft de commissie zich beraden over de plaats van gescheiden gemeenteleden in de gemeente. Wel heeft de commissie geconstateerd dat dit onderwerp zeer nauw betrokken is bij het onderwerp van haar opdracht. Zij adviseert de kerkenraad dan ook om ook hiervoor te beleid te ontwikkelen.

Ook heeft de commissie aan de hand van feitelijke situaties vanuit de praktijk van ds. Van der Laan een handreiking willen doen aan de kerkenraad hoe samenwonende gemeenteleden te benaderen en met hen om te gaan mochten zich situaties voordoen waarbij het gemeentelijk leven betrokken is.

In zijn vergadering van 26 mei 2008 heeft de kerkenraad het eerste rapport van de commissie besproken. Op een aantal punten riep het rapport kritiek op en de kerkenraad verzocht de commissie de verwoording van enkele onderdelen aan te passen omdat de gekozen tekst tot een interpretatie kon leiden waarin de kerkenraad zich niet kon vinden.

In de vergadering van 15 september heeft de kerkenraad het aangepaste rapport opnieuw besproken en werd het goedgekeurd. Hij besloot het rapport in deze vorm op te nemen in het beleidsplan van de wijkgemeente.

1 SAMENLEVINGSVORMEN

Jarenlang was het huwelijk in de westerse beschaving en in een groot deel van de niet-westerse beschavingen een wettelijk geregelde, formele samenlevingsvorm voor het leven, meestal tussen één man en één vrouw. Deze samenlevingsvorm vormt de fundering van de meeste gezinnen en die meer in het algemeen van belang is als legaal en sociaal geaccepteerd fundament onder seksuele relaties en familieverbanden. Ook in de Nederlandse samenleving werd deze opvatting tot ongeveer in de zeventiger jaren van de twintigste eeuw gehuldigd.

Dat deze opvatting geërodeerd is in de laatste decennia, behoeft geen betoog. Onder meer door de vrijer wordende seksuele moraal werd het ongehuwd samenwonen meer en meer gangbaar. De achterliggende gedachte is: "hoe wij samenleven, gaat alleen ons aan". Ook de individualisering heeft de huwelijksmoraal zwaar aangetast. Leidende gedachte is in veel gevallen geworden het persoonlijk welbevinden. "Als ik er niets meer aan vind, stop ik ermee", dan wel "als ik verliefd wordt op een ander en ik denk met die ander gelukkiger te zijn, wat let me dan bij mijn huidige partner weg te gaan?". Het zijn drijfveren die thans niet meer collectief worden afgewezen. Door deze overwegingen wordt het huwelijk vaak als een contract met houdbaarheidsdatum genoemd.

Deze vrijblijvende samenlevingsvorm mist echter een juridische basis met alle nare gevolgen van dien wanneer het samenleven wordt verbroken. Een samenlevingscontract in de vorm van notarieel vastgelegde afspraken moest beide partijen meer zekerheid bieden

Een samenlevingscontract is een schriftelijke overeenkomst tussen de samenwonende partners. Het regelt de zogenaamde vermogensrechtelijke verhoudingen tussen twee of meer mensen die samenwonen. Dit hoeft niet perse een liefdesrelatie te zijn. Overigens kunnen ook andere zaken in een dergelijk contract geregeld worden, zoals afspraken over eventuele kinderen binnen de relatie.

Het samenlevingscontract in Nederland heeft geen aparte wettelijke regeling. Dat betekent bijvoorbeeld dat als de partners in hun contract daarover niets hebben geregeld er na de beëindiging van het contract geen onderhoudsplicht ontstaat jegens elkaar. Voor eventuele kinderen bestaat die wel, maar dat is een gevolg van de wettelijke onderhoudsplicht.

Om een equivalent aan te bieden voor het huwelijk voor mensen van hetzelfde geslacht is het zogenaamde geregistreerd partnerschap geschapen. Om allerlei redenen heeft de overheid gekozen voor deze term en niet voor de naam huwelijk. Later is het geregistreerd partnerschap echter ook opengesteld voor een samenleving van mensen van verschillend geslacht.

Het geregistreerd partnerschap is - net als het huwelijk - een wettelijk geregelde en erkende samenlevingsvorm. Het is bedoeld voor mensen die niet willen trouwen, maar hun verbintenis wel willen formaliseren. Het geregistreerd partnerschap en het huwelijk zijn gelijkwaardig. Ook de gevolgen zijn gelijk, met uitzondering van de familierechtelijke relatie van kinderen die tijdens een geregistreerd partnerschap worden geboren.

Een geregistreerd partnerschap is geen acte zoals een samenlevingscontract; het is een geregistreerde samenlevingsvorm, zoals het huwelijk. De registratie vindt, evenals de huwelijksluiting, plaats tegenover de ambtenaar van de Burgerlijk Stand.

Nu komt het geregistreerd partnerschap als samenlevingsvorm voor een man en een vrouw zelden voor; men kiest dan toch voor het huwelijk.

2 BIJBELSE VISIE OP HET HUWELIJK

Wat is de Bijbelse visie op het huwelijk en wat is de meerwaarde van het huwelijk ten opzichte van samenwonen? Het huwelijk is niet door mensen ingesteld, maar door God zelf. Het klassieke huwelijkformulier drukt het als volgt uit: “het is een instelling die God behaagt”. Er zijn twee belangrijke aspecten van het huwelijk die vaak in de Bijbel terugkomen:

- God zelf voegt man en vrouw samen bij een huwelijk.
- Het huwelijk is een verbond.

Beide aspecten zullen nu uitgebreider besproken worden

Samengevoegd door God

Het woord Huwelijk staat voor “samenvoeging door God”. God zelf voegt een man en vrouw samen; Hij is daar zelf actief bij betrokken. Dit betekent ook dat man en vrouw elkaar als echtgenoot en echtgenote van God ontvangen (niet dat je iemand tot je echtgenoot neemt).

Wat zijn de bijzondere gevolgen en bedoelingen van het samenvoegen door God?:

- Man en vrouw worden tot één vlees

Hiermee wordt bedoeld dat man en vrouw niet alleen lichamelijk, maar ook geestelijk, emotioneel, sociaal worden samengevoegd. Er is dus sprake van een diepe band.

Bijbelse verwijzingen

Genesis 2:22-24. “En de Here God bouwde de rib, die Hij uit de mens genomen had, tot een vrouw, en Hij bracht haar tot de mens. Toen zeide de mens: Dit is nu been van mijn gebeente en vlees van mijn vlees; deze zal ‘mannin’ heten omdat zij uit de man genomen is. Daarom zal een man zijn vader en zijn moeder verlaten en zijn vrouw aanhangen, en zij zullen tot één vlees zijn.”

Jezus verwijst ook naar deze tekst als de Farizeeën Hem vragen of het geoorloofd is voor een man om zijn vrouw weg te zenden. (**Matheus 19:4-6**): Hij antwoordde en zeide: “Hebt gij niet gelezen dat de Schepper hen van den beginne als man en vrouw heeft gemaakt?” En Hij zeide: Daarom zal een man zijn vader en moeder verlaten en die twee zullen tot één vlees zijn. Zo zijn zij niet meer twee, maar één vlees. Hetgeen dan God samengevoegd heeft, scheidde de mens niet.”

- Man en vrouw worden samen een beeld van God

Het huwelijk is een beeld van Gods liefde voor zijn kinderen. Het laat zien hoe Jezus (als Bruidegom) omgaat met Zijn gemeente (als Bruid).

Bijbelse verwijzing

Paulus schrijft in **Efeze 5: 22-33**: Vrouwen, weest aan uw man onderdanig als aan de Here, want de man is het hoofd van zijn vrouw, evenals Christus het hoofd is van zijn gemeente; Hij is het, die zijn lichaam in stand houdt. Welnu, gelijk de gemeente onderdanig is aan Christus, zo ook de vrouw aan haar man, in alles. Mannen, hebt uw vrouw lief, evenals Christus zijn gemeente heeft liefgehad en Zich voor haar overgegeven heeft, om haar te heiligen, haar reinigende door het waterbad met het woord en zo zelf de gemeente voor Zich plaatsen, stralend zonder vlek of rimpel of iets dergelijks, zó dat zij heilig is en onbesmet. Zo zijn ook de mannen verplicht hun vrouw lief te hebben als hun eigen lichaam. Wie zijn eigen vrouw liefheeft, heeft zichzelf lief; want niemand haat ooit zijn eigen vlees, maar hij voedt het en koestert het, zoals Christus de gemeente, omdat wij leden zijn van zijn lichaam. Daarom zal een man zijn vader en zijn moeder verlaten en zijn vrouw aanhangen en die twee zullen tot

één vlees zijn. Dit geheimenis is groot, doch ik spreek met het oog op Christus en de gemeente.

Huwelijk als een verbond

In de Bijbel wordt een huwelijk als een verbond gezien. Een verbond voor het leven, een verbond van liefde en trouw. Het voorbeeld is Gods verbond met ons: een relatie van trouw en liefde die vastgelegd is bij de doop. Het zijn onverbreekbare beloften. Hetzelfde geldt voor het huwelijk: het is een officieel verbond dat een mensenpaar openlijk aangaat en waarin het belooft de wederzijdse rechten en plichten tegenover elkaar na te komen. Om die reden moet het burgerlijk huwelijk gezien worden als de formele huwelijkssluiting. De kerkelijke bevestiging en inzegening geven aan dat ook de gemeente erbij betrokken is en dat bruidspaar en gemeente samen vragen om Gods zegen over het huwelijk en om zijn kracht om de gedane belofte van liefde en trouw gestalte te geven en gestand te doen.

Verschil tussen een verbond en een contract

Een verbond is een overeenkomst tussen twee partijen, in dit geval tussen twee mensen, maar is zeer anders van aard dan een contract. Een contract heeft het karakter van een tijdelijke overeenkomst en de wederzijdse verplichtingen eindigen bij de expiratie (einddatum) van het contract. Daarnaast wordt een contract veelal vastgelegd in juridische termen en bevat bovendien allerlei clausules over het niet nakomen van verplichtingen. Een verbond heeft onmiskenbaar contractuele aspecten, maar gaat veel dieper dan een contract. Meer dan een contract kent een verbond het aspect van belofte en loyaliteit, het elkaar terzijde staan en het goede voor elkaar te zoeken. Het beschouwen van het met elkaar door het leven willen gaan als uitsluitend een contractuele aangelegenheid is een verschraling van het verbondskarakter dat het huwelijk heeft.

Een huwelijk heeft de volgende eigenschappen (in tegenstelling tot een contract):

- *Wordt aangegaan voor het welzijn van de partner.*
Je richt je niet in de eerste plaats op je eigen welzijn.
- *Vereist onvoorwaardelijke beloften*
Geen “als ... dan” mentaliteit.
- *Gebaseerd op duurzame liefde.*
Net als Gods liefde: deze zal er altijd zijn, Zijn liefde eindigt nooit. Dit is ook een keuze, het gaat dieper dan alleen een “gevoel”.
- *Verbintenis is voor altijd.*
- *Vereist confrontatie en vergeving.*
Dit houdt in: de ander verantwoordelijk stellen voor zijn daden, maar ook bereid zijn te vergeven en de relatie voort te zetten.

Juridische en maatschappelijke consequenties van een huwelijk

Het huwelijk wordt **in het openbaar met getuigen** gesloten, en heeft dan ook een juridische en maatschappelijke verankering.

- *Juridisch:* Er zijn beloftes, rechten en verplichtingen aan verbonden en deze bieden veiligheid en bescherming. Bijvoorbeeld op het gebied van kinderen, eigendom etc.
- *Maatschappelijk:* Het wordt naar de maatschappij duidelijk gemaakt dat deze man en deze vrouw bij elkaar horen.

Bijbelse verwijzing

Een voorbeeld van een openbare huwelijkssluiting is het huwelijk van Boaz en Ruth; het wordt in het bijzijn van de oudsten (en van het volk) gesloten.

Ruth 4: 9-13. Hierop zeide Boaz tot de oudsten en tot al het volk: Gij zijt heden getuigen, dat ik al wat Elimelek heeft toebehoord en al wat Kiljon en Machlon heeft toebehoord, koop uit de hand van Noömi; ook Ruth, de Moabitische, de vrouw van Machlon, verwerf ik mij tot vrouw om de naam van de gestorvene op zijn erfdeel in stand te houden. Zo zal de naam van de gestorvene niet uitgeroeid worden uit zijn broederen en uit de poort zijner woonplaats. Gij zijt heden getuigen. En al het volk dat in de poort was, en de oudsten zeiden: Wij zijn getuigen. De HERE make de vrouw die in uw huis komt, als Rachel en Lea, die beiden het huis van Israël gebouwd hebben! Handel dan kloek in Efrata en maak u een naam in Betlehem; uw huis worde als het huis van Peres, die Tamar aan Juda baarde, door het kroost dat de HERE u geven zal uit deze jonge vrouw! Toen nam Boaz Ruth en zij werd hem tot vrouw en hij ging tot haar in. En de HERE schonk haar zwangerschap en zij baarde een zoon.

Een voorbeeld van een Bijbelse uitspraak over het huwelijk als een verbond is te vinden in **Maleachi 2:14** (NBV):

“En jullie vragen je af: waarom toch? Omdat je de vrouw met wie je je leven deelde trouweloos behandeld hebt, de vrouw met wie je in je jeugd een verbintenis bent aangegaan, waarvan de Heer getuige is geweest” (Merk op: de Statenvertaling gebruikt hier het woord verbond. De NBG vertaling van 1951 gebruikt hier de woorden “gezellin en wettige vrouw”)

Omdat in een samenlevingscontract geen wederzijdse onvoorwaardelijke beloftes zijn opgenomen, is dit juist vanuit Bijbels oogpunt een zwaarwegend aspect. Wanneer de Bijbel spreekt over ‘één vlees zijn’ van man en vrouw ligt hierin een duidelijke verantwoordelijkheid jegens elkaar. Een verantwoordelijkheid die verder en dieper reikt dan verliefd zijn en het hebben van de financiële zorg voor elkaar.

Omdat het geregistreerd partnerschap vrijwel gelijkgesteld wordt met het huwelijk, rijst de vraag of de kerk het geregistreerd partnerschap kan of dient te erkennen, zodat ook een man en een vrouw die een geregistreerd partnerschap hebben afgesloten over deze verbintenis in een kerkdienst Gods zegen mogen vragen. Daarmee ligt dan ook de weg naar de kerkelijke inzegening open. Volgens de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland is een kerkelijke huwelijksinzegening slechts mogelijk na een burgerlijk huwelijk. De kerkorde volgt hierbij het burgerlijk wetboek dat deze voorwaarde ook stelt.

Naar de mening van de commissie blijft de kerkelijke inzegening van het huwelijk de juiste term, niet de inzegening van het samenlevingscontract. Er blijft een verschil tussen het huwelijk en het samenlevingscontract met betrekking tot (de) kinderen. Hieruit blijkt dat het huwelijk toch meer omvattend is dan het samenlevingscontract. Daarnaast moeten we ons ook realiseren dat de term samenlevingscontract beladen is vanuit de oorsprong.

Samenvatting van bovenstaande argumenten

- God zelf voegt man en vrouw samen bij het huwelijk; daardoor worden zij één vlees (diepe band).
- Man en vrouw worden beeld van Christus' liefde voor de gemeente.
- Het verbondskarakter van het huwelijk omvat een onvoorwaardelijke liefde en trouw voor altijd.
- Door het openbare karakter zijn geeft men openlijk aan de juridische en maatschappelijke consequenties te willen aanvaarden.

- Slechts de burgerlijke huwelijkssluiting maakt het mogelijk God om Zijn zegen over de verbintenis te vragen.

3 SAMENVATTING

Het instituut huwelijk

De commissie heeft zich verdiept in de vragen hoe de samenlevingsvormen die de maatschappij sinds de laatste decennia kent zich verhouden tot het huwelijk zoals deze sinds lang bestaat. Daarbij moesten vragen beantwoord worden over de wederzijdse rechten en plichten, contractuele aspecten en verbondsaspecten, e.d. Bij de bepaling van een visie lopen we aan tegen de vraag waar we het nu over hebben. Hebben we het over het burgerlijk huwelijk, de onderlinge rechten en verplichtingen of over het kerkelijk huwelijk en wat zegt de Bijbel daarover. Samenlevingsvormen en relatievormen zijn aan het veranderen, ook in de wetgeving. Dat vereist het innemen van een standpunt door de kerkelijke gemeente.

Bijbelse aspecten

De commissie kwam tot de overtuiging dat de Bijbel over het huwelijk spreekt als het verbond tussen één man en één vrouw die met elkaar één willen zijn zoals Christus en zijn kerk één zijn. Het aangaan van het burgerlijk huwelijk zoals wij dat nu kennen is in overeenstemming met deze band zoals die in de Bijbel bedoeld is.

Als gevolg van deze overtuiging kan een huwelijk niet zonder de zegen van God. Bij de kerkelijke inzegening belijdt het bruidspaar dat het Gods hulp nodig heeft, beloven man en vrouw elkaar trouw te zijn en aan de verplichtingen die bij het huwelijk horen te zullen voldoen. Het bruidspaar vraagt daarover de zegen van God in het midden van de gemeente.

Huwelijk na samenwonen

Samenwonen is niet zoals God het heeft bedoeld. De kerk zal altijd moeten aandringen op een huwelijk. Een afvaardiging van de kerkenraad zal met het a.s. bruidspaar over huwelijk in gesprek gaan en toelichten hoe zij het Bijbels spreken over het huwelijk uitlegt.

4 BELEID AANGAANDE SAMENWONEN EN TROUWEN

Zoals al eerder is aangetoond is het huwelijk de enige door God ingestelde samenlevingsvorm van man en vrouw. Het past gelovigen daarom hun relatie vast te laten leggen door middel van het burgerlijk huwelijk en de inzegening in de kerk. Een huwelijk is niet zomaar iets. Het is een verbond tussen twee personen waarbinnen de seksualiteit een plaats krijgt en kinderen kunnen worden geboren. Aan de hand van in de vorige paragrafen wil de commissie een handreiking doen aan de kerkenraad hoe om te gaan met situaties waarin de weg van eerst de huwelijksvoltrekking en daarna het samenleven niet is gevolgd. De commissie is zich ervan bewust dat er vele varianten zijn en dat het moeilijk, zo niet onmogelijk is om alle situaties te beschrijven. Leidraad voor de kerkenraad dient te blijven enerzijds de pastorale zorg voor betrokkenen en anderzijds duidelijkheid tegenover de gemeente. Pastorale zorg omdat het om mensen gaat waarvoor de kerkelijke (wijk)gemeente verantwoordelijk is dat zij zich niet van de gemeente van Jezus Christus afscheiden. Duidelijkheid tegenover de gemeente dat de gemeente van Jezus Christus altijd een heilige gemeente is. Niet omdat zij zondeloos is of zou zijn, maar omdat zij het getuigenis van Jezus Christus heeft om hiermee de wereld tegemoet te treden.

Verzoek van een samenwonend stel voor een kerkelijke huwelijksbevestiging

Als een man en vrouw niet gaan trouwen maar kiezen voor ongehuwd samenwonen is dat een vorm die de Bijbel niet ondersteunt. Er is geen sprake van een verbond met rechten en plichten en bovendien heeft het een vrijblijvend karakter. Een dergelijke relatie kan vrij gemakkelijk worden ontbonden. Recent onderzoek geeft aan dat zelfs een groot aantal stellen niets regelt voor het samenwonen en een kleiner aantal zelfs niet als er kinderen zijn. Indien personen na enige tijd ervoor kiezen om te gaan trouwen zal eerst een gesprek gevoerd worden met een afvaardiging van de kerkenraad waarin de opvattingen vanuit het beleidsdocument verder zullen worden toegelicht. Op grond van dit gesprek zal de kerkenraad beslissen of en hoe het huwelijk kerkelijk zal worden ingezegend. Hierbij is bepalend of degenen die het huwelijk kerkelijk willen laten inzegenen hun leven willen richten en inrichten in de lijn met wat de Bijbel ons leert, hun leven in de handen van de hemelse Vader willen leggen en willen meeleven met de christelijke gemeente.

Elk voorgenomen huwelijk zal tijdig door de predikant aan de kerkenraad worden gemeld.

Ouderen die gaan samenwonen

In iedere wijkgemeente zijn ouderen die weduwe of weduwnaar zijn. Meermalen vinden deze gemeenteleden een nieuwe partner. Lang niet altijd wordt dan gekozen voor een (tweede) huwelijk. De redenen hiervoor zijn divers, maar meestal financieel van aard. De commissie is echter van mening dat ook voor deze gemeenteleden geldt dat het huwelijk de juiste vorm voor samenleven tussen man en vrouw is; ook als er geen kinderen meer geboren kunnen worden uit de relatie of als er financiële dan wel erfrechtelijke problemen zouden ontstaan. Indien er sprake is van alleen vriendschap zou het duidelijker zijn als beide personen apart blijven wonen. In de gemeente van Christus moet iedereen leven als heiligen, als apart-gezetten. Niet onze wil, maar Gods wil is hierin doorslaggevend.

5 AANBEVELINGEN

De commissie is zich ervan bewust dat het niet mogelijk is een onderwerp waar zoveel over is geschreven als over het huwelijk in enige paragrafen samen te vatten en alle aspecten te belichten. Desondanks hoopt de commissie voldoende stof te hebben aangedragen voor de kerkenraad zich over deze materie een oordeel te kunnen vormen. De commissie geeft de kerkenraad de volgende aanbevelingen voor nadere bezinning en het vaststellen van beleid.

- De wijze waarop in de huidige maatschappij het huwelijk wordt gewaardeerd steekt schril af bij de Bijbelse waarden. Laat daarom in prediking, bij catechese, op jeugdverenigingen, in kringen en anderszins dit onderwerp op de agenda komen.
- Het aspect seksualiteit is onlosmakelijk verbonden met huwelijk en samenwonen. Gelukkig wordt het taboe over deze materie verbroken, maar laat de kerk een duidelijk, Bijbels geluid horen over de seksualiteit en seksualiteitsbeleving.
- Om de betrokkenheid van de gemeente bij een huwelijk sterker te benadrukken, valt het te overwegen om de kerkelijke inzegening te doen plaatsvinden tijdens een zondagse eredienst in plaats van een inzegening op de dag van de sluiting van het burgerlijk huwelijk.
- Zoals al in het voorwoord is aangegeven, heeft de commissie zich niet uitgesproken over een kerkelijke huwelijksinzegening na een scheiding. De commissie beveelt de kerkenraad aan om ook hierover beleid te formuleren. Immers, scheiden is iets dat ook niet aan de kerk voorbij gaat.
- In verscheidene gemeenten worden zogenoemde pre-marriage courses georganiseerd om hen die in het huwelijk willen treden van praktische adviezen rondom het huwelijk te voorzien. Deze cursussen voorzien in een behoefte. Ook in Gouda worden dergelijke cursussen gehouden. De commissie beveelt de kerkenraad aan na te gaan of het zinvol is om zulke cursussen zelfstandig te organiseren dan wel aansluiting te zoeken bij het reeds bestaande cursusaanbod binnen de gemeente.

BIJLAGE 1: GERAADPLEEGDE LITTERATUUR

- (1) Dr. J. Hoek; Huwen en Samenwonen – Gelijkwaardige alternatieven?
- (2) Wijkkerkenraden St. Janskerk A en B; Huwelijk, Samenwonen, Echtscheiding, Hertrouwen
- (3) Gary Chapman, “Huwelijk: verbond voor het leven”
- (4) A.A. van Kampen: “Ik woon samen en ben getrouwd” (artikelen “De Waarheidsvriend”)
- (5) Publicatie HGJB Jongeren: “Trouwen is top!”